

Oponentův posudek na diplomovou práci Barbory Sedlářové: Poznamenání šachtou. Proměna poetiky postavy horníka v české literatuře.

Barbora Sedlářová si vybrala k zpracování téma nejen na základě odborného zájmu, ale též na základě osobní (dále krajové a rodinné) zkušenosti a osobního interesu. Vybrala si ho přitom v době, kdy dané průmyslové (profesní) odvětví, spjaté s některými regiony, dospělo k času zanikání a počínající nostalgické dokumentace.

Komplexní a vývojové zvládnutí látky by mohlo být uskutečněno snad jen metodou zkratkovitého přehledu a výčtu – čili povrchně a se slabým stupněm kognitivity. Autorka předkládané práce však postupovala cestou uvážlivého výběru a třídění. V první části zpracovala synchronně období první poloviny 20. století, které se pro ni stalo jakousi typologickou bází a východiskem. Na základě množiny děl (Fr. Sokol Tůma, Vojtěch Martínek, Anna Maria Tilschová, Marie Majerová, Karel Čapek) a jejich důkladného poznání si stanovila základní aspekty (hlediska), na jejichž základě ono „klasické“ období sociální prózy zkoumá a vytváří si půdu pro srovnávání s variantami pozdějšími. Nejprve s érou budovatelskou, kterou si zúžila na budovatelské drama. V závěrečné části se věnuje próze vězeňské, kde se hornictví stalo vnucenou profesí v podmínkách nesvobody. Trestem. V tomto případě analyzuje dvě významná a umělecky hodnotná díla: Muchovo *Studené slunce* a Peckovy *Motáky nezvěstnému*. Redukce poválečného období však neznamená podstatné zkreslení, protože jak daný žánrový typ tak i obě výpovědi vězňených spisovatelů splňují požadavek reprezentativnosti – lze na nich zástupně demonstrovat proměnu v pojmání a ztvárňování hornické profese, takovou, která má obecnější platnost.

Přímo z literárních textů zobrazujících hornické prostředí (svět horníků) vyvodila Barbora Sedlářová komparativní hlediska, která podmiňuje namnoze mimořádná vazba literárních obrazů (fikčních) na mimoliterární realitu (srov. převaha realistické, až dokumentové intence). Zajímá ji vzhled postavy, pracovní činnost, prostředí (prostor podzemní a nadzemní), jazyk apod. Dodejme ještě, že se vyzbrojila též znalostí historie a sociologie dané sociální lokality (profesní sféry, daného industriálního odvětví), právě tak jako některými teoretickými instrukcemi týkajícími se poetiky postavy (zvl. Hodrová a Rimmon Kenanová).

Synchronní (průřezovou) metodou s použitím řady citací (z textů beletristických i interpretačních) osvětluje autorka zvýznamnění tělesnosti a jejího poznamenání, projevy unifikace i diferencovanost, různé typy determinací, fatalitu ve vztahu k práci, sociální vztahy (rodinné, rodové i profesní), třídní konflikt a zápas, zobrazení kolektivity a hromadných výjevů. Dále: existenci rozdělenou na existenci v podzemí a na povrchu, život a práci v ohrožení, katastrofičnost, nezbytnost solidarity, zasaženost krajiny, roli ženských postav.

Pro pojednání o budovatelském dramatu našla Barbora Sedlářová oporu v pracích Pavla Janouška a Víta Schmarze. Nicméně počíná si též velmi samostatně a s jistotou, podloženou znalostí jak dobového – vysokého – statutu hornictví a jeho ideologického zneužití, tak dramatických textů, které dokládají radikální proměnu literárního ztvárnění – devalvací realistické intence ve prospěch schematizované vykonstruovanosti podle politické objednávky, kdy se coby „narrativní konstanta“ prosadil motiv zvyšování produktivity (srov. agitační funkce dramatu) a potírání vnitřního nepřítel. Zobrazení postavy poznamenává štítlivá distance od naturalismu, a tudíž zamlčení tělesnosti, právě tak jako reálných (zátěžových) pracovních podmínek v podzemním prostoru.

Autenticita naopak ovládá osobně motivované a zabarvené výpovědi (namnoze svědecké) dvou spisovatelů – vězňů: Jiřího Muchy a Karla Pecky. Zcela nově podávají vězeňské prózy

(prózy z pracovních lágrů) sledované téma v tom, že jejich perspektiva je perspektivou vnitřní (subjektivní), kdy se uplatňují reflexe, vzpomínky, úvahy, prožívání apod. Mnohé rysy plynou z faktu, že subjekt postavy je především vězněm, že profesi horníka vykonává z donucení a musí se náročně vypořádávat s podmínkami nesvobody, fyzické i psychické zátěže, ztráty soukromí. Předkládaná práce názorně ukazuje, že odlišnost tohoto vypořádávání, daná osobnostní odlišností autorů, a tím i jejich zástupných – literárních – alter ego, je určující pro celou řadu odlišností: v základě se tu srovnává spíše distancující se subjekt Muchův s angažovanějším a vyvíjejícím se (dozrávajícím) subjektem Peckovým.

Významu znovu nabývá vzhled („identita vězně překryla svérázný vzhled hornických mundurů“) a tělo (spolu s ním úrazy, nemoci, fyzické strádání), dále každodennost života, podzemní prostor – místo práce, ohrožení, ale též občasného osvobození. Ve vězeňské próze však nejde jen o prostor zobrazený, dokumentovaný, ale také prožívaný, zakoušený...

Mám zato, že se Barboře Sedlářové na základě dobré znalosti historické reality hornictví, právě tak jako zkoumaných a konfrontovaných textů z různých období, podařilo ukázat základní vývojové varianty a to, jak se na nich podepisuje nejen individuální autorský přístup (ovlivněný v tomto případě osobním vztahem k předmětu zobrazení; zasvěceností), směrová poetika, ale též politická situace a ideologická norma. Také existenciální stav v mezních podmínkách nesvobody a svědecká pozice vypovídajícího subjektu.

Abychom alespoň v závěru dostali oponentské roli, připojujeme několik námitek a otázek:

1/ nemohu přehlédnout, že práce pomíjí, až na drobnou zmínku, Zolův *Germinal*, který pro žánr sociálního románu znamenal několik desetiletí dílo kanonické

2/ mezi prózy první poloviny 20. století by měly být zahrnuty také Povědky z pekla, které prokazují právě silné ovlivnění Majerové naturalismem

3/ přesun od období předválečného k budovatelské éře znamená v kontextu předkládané práce také přesun od epiky k dramatu – už jenom z toho plynou rozdíly, neboť chybí deskriptivní složka, tolik podstatná pro vztah postava – prostředí a pro zobrazení prostoru

4/ přesun k vězeňské próze pak znamená/ přesun k jinému typu narativu – v obou případech noeticky determinovanému již zmiňovanou příbuzností prožívající postavy a autora

5/ zajímalo by nás, jak autorka chápe inovaci ve ztvárnění postavy horníka a hornické profese v období nezpracovaném – v období 70. let.

Práci Barbory Sedlářové doporučuji k obhájení a navrhuji známku výbornou.

:

